

БІБЛІОТЕКА «НАШОЇ КУЛЬТУРИ»

ПРОФ. Д-Р К. СТУДИНСЬКИЙ

ПАВЛО ЙОСИП

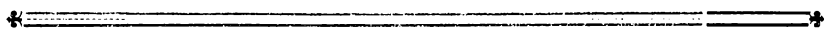
Шафарик і українці

ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Відбитка з „Нашої Культури“ 1935 р., кн. 7.

ВАРШАВА
Друкарня Синодальна
1935

БІБЛІОТЕКА «НАШОЇ КУЛЬТУРИ»

ПРОФ. Д-Р К. СТУДИНСЬКИЙ

ПАВЛО ЙОСИП

Шафарик і українці

ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Відбитка з „Нашої Культури“ 1935 р., кн. 7.

ВАРШАВА
Друкарня Синодальна
1 9 3 5

ПАВЛО ЙОСИП ШАФАРИК І УКРАЇНЦІ.

До історії українсько-чеських зв'язків.

Велику заслугу поклав Шафарик (12. V. 1795—26. VI. 1861 р.), що в р. 1826 видав „Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten“, а в цьому творі дав огляд слов'янських літератур і мов та викликав пошану до них серед культурного світу, а серед слов'ян поцівав довір'я в успіхи в майбутньому.

Але ще більшу заслугу треба признати Шафарикові за його новий твір: „Slovanské starožitnosti“ (1837), що в ньому розкрив із великою ерудицією минуле слов'ян. А давав Шафарик докази, що слов'яни прийшли давно перед Христом із іншими індоевропейськими народами з Азії та поселились між річкою Вислою, між Карпатами, Ільменским озером, між Доном на схід і на південь аж до Адрії й до Сави. На його думку, слов'яни називалися тоді сербами, а німці венетами. Розгорнув теж Шафарик у своїх „Slov. Starožitnost-ях“ історію кожного слов'янського народу, приблизно до введення Християнства. Шафарик мав на цілі виказати, що слов'яни в Європі автохтони. Від слов'ян умів він своїм бистрим умом відмежити неслов'янські народи, як скитів, тракійців, сарматів, ілірійців¹.

Сьогодні годі вже доказувати, що слов'яни так само старинні мешканці, як германці, чи кельти, але тоді, коли Шафарик видавав свій твір, була це не абияка новина. Зате Шафариків огляд окремих слов'янських племен і виклад давньої історії ще й тепер, по більшій часті, має значення і є дорожочинний вклад у науку².

Була це книга, що будила слов'ян до життя, вливаючи в них віру, що вони не потонуть серед германського моря. Вона викликала величезне вражіння, і її вміть перекладено на мову німецьку, російську й польську.

Та коли в „Slovansk-их Starožitnost-ях“ говорив Шафарик про слов'ян у замерклому минулому, в новій своїй студії: „Slovanský Národopis“ (1842 р.) писав він про живих, сучасних слов'ян, що жили біля себе у XIX віці. Попередив він цю студію етнографічною мапою: „Slovansk-им Zeměvid-ом“, а в ній подав розміщення слов'ян.

В дійсності Шафарикова студія: „Slovanský Národopis“ була доповненням до його етнографічної мапи. У студії помі-

¹ Jan Jakubec: Dějiny literatury české, Praha, 1934, II, стр. 524 — 7.

² В. И. Ягичъ: „Энциклопедія славянской филології“, выпуск I, стр. 297 — 8.

стив чеський дослідник нарис осідку слов'ян, їх мови, наріч і піднаріч, дав перегляд характеристичних прикмет кожного наріччя, статистичний виказ усіх слов'ян щодо мови, ісповідання й державної приналежности, а вкінці видрукував оригінальні народні пісні, щоб дати читачеві змогу познайомитися з кожним слов'янським наріччям.

Коли „Slovanské Starožitnosti“ обезпечили Шафарикові світову славу, то „Slovanský Národopis“ став для слов'янства „золотою книгою“, що її, як сказав Юнгман, „кожний слов'янин у себе берегти і в пам'яті носити повинен“¹. Її теж перекладено на мову німецьку, російську й польську.

А спеціальну вагу мала ця золота книга для українців, бо Шафарик визначив „малоруському“ наріччю окреме, самостійне місце поміж слов'янськими мовами з його національною територією, з його мовними питоменностями, статистикою, державною приналежністю та ісповіданням.

Поруч інших слов'янських пісень навів теж Шафарик чотири зразки народніх пісень із збірника Максимовича: „Ой спав пугач на могилі“, Бодянського: „Ой хвортуно, хуртовино“, прегарну коляду: „Коли не було з нащада світа“, що записав Вагилевич, і чудову ліричну пісню: „Поїхав Івасенько на полювання“ (зб. Голембйовського й Залеського).

Що Шафарик мав у справах українських щодо осідку й мови знаменитого інформатора в особі Осипа Бодянського, це виказує не тільки їх листування, що видав В. Францев², але й новіші обробітки наших учених, — д-ра Івана Брика³ й Леоніда Білецького⁴.

Осип Бодянський (ур. 3.XI. 1808, умер 1879 р.) писав іще р. 1836-го Шафарикові: „Не считаю нужнымъ толковать съ Вами о томъ, что языкъ Южныхъ Руссовъ (Мало-Р.) столько же древенъ, какъ и языкъ сѣверныхъ Руссовъ (Велико-Р.), если только еще не древнѣе, по крайней мѣрѣ касательно письменныхъ памятниковъ, въ коихъ легко можно замѣтитъ его присутствіе, ни о томъ, что онъ столько же самостоятеленъ, столько же языкъ, какъ и языкъ Велико-Р., съ которымъ у него то лишь и общаго, что оба они языки славянскіе; тѣмъ менѣе считаю нужнымъ говорить съ Вами о томъ, что, будто-бы, языкъ этотъ нарѣчіе Велико-Р., или, что хуже и смѣшнѣе всего, польскаго, какая то смѣсь перваго

¹ Jan Jakubec: Op. cit., II, стр. 527.

² Korrespondence Pavla Josefa Šafaříka, vydal V. Francov (два томи 1927 і 1928 у Празі, у виданні „Sbírka pramenů k poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku“. Skupina II. ř. 25.

³ Д-р Іван Брик: Матеріяли до історії українсько-чеських взаємин у першій половині 19. ст. (Укр.-руський Архів т. 15). Львів 1921.

⁴ Білецький Леонід: З листування Йосифа Бодянського з П. Шафариком, у „Працях укр. педаг. Інституту ім. М. Драгоманова“. Прага 1934. т. II.

съ послѣднимъ... Равно не стану вычислять Вамъ его сходства, близкаго-отдаленнаго, съ другими славянскими языками, его отношеній, разницы и т. п. Разсуждать объ этомъ съ Вами, такъ коротко знакомыми со всѣми языками славянскими, было бы съ моей стороны не только смѣшно, но просто ребячество, незнаніе, съ кѣмъ дѣло имѣешь“ (Францев стр. 13—14, Брик стр. 60, Білецький стр. 16).

І давав Бодянський Шафарикові поправки й доповнення до території українського племені, означеної ним давніше в „Geschichte der slav. Sprache und Literatur“ (1826 р.), говорив про народню пісню українців, про питоменності мови в фонетиці, деклінації, в нахилі до здрібнілості слів (Францев, І, стр. 14—23).

Шафарик користав із цих помічень українського вченого, однаке не в такому розмірі, як він цього бажав. Чеський учений післав Бодянському коректурні листки до перегляду, а той знайшов у них „ошибокъ, промаховъ, недомолвокъ и подобнаго тому—множество, множество“. Списав Бодянський знову свої помічання, однаке, на жаль, вони прийшли запізно, й Шафарик писав йому: „Nejhrušší omyly opravil sem v presu: ostatek musí zůstatí pro budoučnost“ (Францев, І, стр. 52—9).

А все ж таки науковий вислід чеського дослідника був такий, що „малоруське“ наріччя вийшло в цій золотій книзі мовою самостійною, окремою від двох інших наріч, великоруського й білоруського, гідною ввійти в родину інших слов'янських наріч.

Сьогодні українська мова здобула собі самостійне місце між слов'янами науковою й літературною працею сотень учених і письменників, але поставити так ясно й відверто справу в 1842-м році міг тільки великий ум Шафариків, що не оглядався на нічий погляди, а тільки на свій власний дослід і суд.

Яке велике вражіння зробив „Slovanský Národopis“ в Галичині та в Україні, про це маємо дуже важні сучасні свідoctва.

В бібліотеці „Народнього Дому“ у Львові, між паперами Якова Головацького, зберігся лист, писаний його рукою до одного з чеських діячів, що є апотеозом Шафарика й чеського народу. Яків Головацький писав: „Любезный пріятелю! Дякую Тебѣ, щось не забувъ и о насъ, послѣднѣйшихъ меже братією словенскою, заглушеною буйными паростями сусѣдныхъ гôлякъ. Боже благослови правое намѣреніе племени словенского“.

„Не забудьте и за насъ, пригадуйте тымъ, що насъ не хотятъ видѣти, що и мы жіємо, що боже сонце и на насъ свѣтитъ. Высите першіи безпристрастнымъ изслѣдованьемъ открыли нашъ нарôдъ межи народами — обречили силу

его. Землевидъ словенскій первый представивъ свѣтови 15-миліонный нарѣдъ—очертивъ, означивъ его. Одъ Васъ вийшла перша идея можности словесного быта нашого народа. Вы изречѣтъ и долю нашу будущую“.

„У насъ великіи перемѣны и великіи надѣи. За мало-важенъе насъ со стороны Полякѣвъ и сквапливость ихъ представляти нашъ интересъ спѣльно изъ Поляками и пѣдъ польскимъ именемъ, взбудило реакцію, до котрой ще (у)рядъ причинився Русинамъ и Русь ...“

„Галицкая Зоря. Рада нар. руська, обводовіи, Левъ рускій — барвы народніи. Згода з Поляками. Панщина. Польща — надѣя на Польшу“.

Немає сумніву, що цей начерк листа Якова Головацького писаний у 1848 році, коли почала виходити „Зоря Галицька“, коли покликано до життя „Раду Народну Руську“ і розгалужено її по повітах, коли поляки недоцінювали руський народ і прямували всіма силами до того, щоб репрезентувати галицьких русинів перед світом.

А писав Яків Головацький начерк цього листа, коли сам вірив у самостійність рідної мови, коли висловлював думку, що словесність може розвинути ся тільки в народній мові, коли захоплювався українським словом та радів, що письменники інших народів називали його найкращим поміж слов'янськими, прирівнювали його з грецькою та італійською мовою та признавали першенство перед великорущиною. Був це час, коли Головацький мріяв про те, що „малорущина має колись сосредоточити слов'ян“¹.

Годі й дивуватись, що серед такого душевного настрою він апотеозував Шафарика за його „землевид“ слов'янський, та дякував цілому чеському народові, бо чехи перші об'єктивним дослідом відкрили український народ між іншими народами й видвигнули його силу, бо „землевид“ перший показав світові 15-мільйоновий народ, бо від чехів вийшла перша ідея можливості літературного буття нашого народу.

Хоч Яків Головацький писав про Шафарикові заслуги, переливаючи їх на цілий чеський народ, то все ж таки цей начерк листа не був адресований до нього, тільки до когось іншого, до щиро відданого приятеля. Між Головацьким та Шафариком була різниця в віці 19 літ, а перший титулував чеського дослідника в листах: „Многочесний Пане“ (1838 р.), або: „Ваше Высокблагородіе, Достопочтеннѣйшій Государь!“ (1856 р.), а Шафарик один тільки раз ужив до Головацького титулатури: „Velečtený Pane Příteli!“ (1837 р.), а в інших листах писав: „Vysoce čtený Pane“. Důstojný, Vysoce čtený Pane!“ Про приязнь не було між ними мови.

¹ М. Возняк: Перша редакція „Розправи о язиці южноруськім“, „Записки“ Н.Т.Ш. т. 121 і окрема відбитка стр. 1—24.

На мою думку цей начерк листа був прологом письма до Карла Володислава Запа (8.I. 1812—1. I. 1871 р.), сердечного приятеля Якова Головацького. Запові, що до р. 1845 перебував у Львові, писав галицький учений про події з 1848 року, а що відношення поляків до русинів не могло слов'янофілові, а навіть полонофілові Запові подобатися, він переклав цього листа на чеську мову, передав його Ербену до друку в урядовому часописі „Pražské Noviny“, де він явився в числі 57 за рік 1848.

На листа Головацького накинута була „Gazeta Pow-szechna“ з дня 14. X 1848 р. нр. 35, причому подала з нього широкі уривки. Я їх частинно повторив у моїй статті про Ербена й Головацького („Записки Н.Т.Ш.“ т. 155) й туди відсилаю читачів. На великий жаль, не мав я в руках „Pražsk-их Novin“, що, без сумніву, потвердили б мій здогад про особу адресата.

Чим була етнографічна Шафарикова мапа в його „Slovansk-ому Národopis-y“ для Галичини, про це висловив Як. Головацький свою думку 30 літ пізніше, коли видавав останній том „Народн-их пѣс-ень“ у Москві 1878 р. враз із своєю мапою Галичини, північної Угорщини й Буковини. „До недавнього часу,—писав Головацький,—Карпатська Русь була так мало відома, що Шафарик східню Галичину й північну Угорщину в історичному й мовословному відношенні назвав „terra incognita“ (Gesch. d. slav. Spr. und Liter., Ofen, 1826, стр. 141). Шафарик перший відкрив цю незвісну сторону, означив у своєму „Слав'янському Народописанії“ границі й подав вірні статистичні дані руського народонаселення в Галичині, північно-східній Угорщині та Буковині. Твір Шафариків переклав на російську мову й видав проф. О. М. Бодянський у Москві 1843 р. п. н.: „Славянское Народописание“. Пізніші видавці етнографічних карт Галичини й Угорщини користувалися картою Шафариковою при рисуванні й означенні границь різних народностей із меншим, або більшим успіхом“¹.

Та не тільки в Галичині, але й в Україні Шафарикова творчість і його особа були предметом подиву. З допомоги чеського вченого користав у часі побуту в Празі Осип Бодянський. Він дивився на Шафарика, як на енциклопедію знання в усіх областях, що відносилися до слов'янщини². Бодянський переклав його „Slov. Starožitnosti“ (1838 р.) і „Slov. Národopis“ (1843 р.) на російську мову. Немає сумніву, що в ті переклади вчитувався Шевченко. Бодянський

¹ Як. Головацький: Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси, III (2), стр. 671—2: „Объяснение этнографической карты Галичины, сѣверо-восточной Угрии и Буковины“.

² Др Іван Брик: Шевченкова поема „Іван Гус“. „Записки Н.Т.Ш.“ т. 119—20. стр. 116.

оповідав Шевченкові про Шафарика, про його великий і чистий характер, про його заслуги для слов'янської науки й про його значення в історії відродження та майбутности слов'янських народів¹. І так виринула в душі поетовій велика Шафарикова постать, і йому присвятив він при кінці 1845 р. свою поему „Іван Гус“, попередивши її дружнім посланням, дійсно великим і величним.

А нагадував Шевченко в своєму посланні, як німота запалила велику хату, сім'ю слов'ян роз'єднала й тишком-нишком упустила „лютую змію“... І „полилися ріки крові, пожар погасили, а німчики пожарище й сиріт розділили“. „Виростали у кайданах слов'янської діти, і забули у неволі, що вони на світі“. А однак „на давнім пожарищі іскра братства тліла, дотлівала, дожидала рук твердих та смілих. І дождалась“!

Явився Шафарик, і Шевченко вітав його гімном:

... Прозрів єси
В попелі, глибоко,
Огонь добрий смілим серцем,
Смілим орлім оком;
І засвітив, любомудре,
Світоч правди, волі...
І слов'ян сім'ю велику
Во тьмі і неволі
Перелічив до одного,
Перелічив трупи,
А не слов'ян... І став єси
На великих купях,
На розпутті всесвітньому
Іезекиїлем.
І, о диво! трупи встали
І очі розкрили,
І брат з братом обнялися,
І проговорили
Слово тихої любови
Навіки і віки!
І потекли в одно море
Слов'янської ріки!

І славив Шевченко великого „чеха-слов'янина“, що не дав він „потонути в німецькій пучині нашої правді“, що витворив „море слов'янськеє, нове“, а на ньому „попливе човен з широкими вітрилами і з добрим кормилом, попливе на вільнім морі, на широких хвилях“. І захоплений Шевченко кликав до чеського вченого:

Слава тобі, Шафаріку,
Во віки і віки,
Що звів єси в одно море
Слов'янської ріки!

А посилаючи Шафарикові свою поему „про чеха святого, великого мученика, про славного Гуса“, просив його:

„Прийми, отче! А я тихо
Богу помолюся,

¹ Там же стр. 120.

Щоб усі слов'яни стали
Добрими братами
І синами сонця правди,
І єретиками
Отакими, як Констанцький
Єретик великий!...
Мир мирові подарують
І славу во віки!"

„Посланіє“ Шевченкове Шафарикові — це найбільша похвала, що її міг чеський учений дізнати в житті. Мав Шафарик Шевченкове „посланіє“ вже в 1845 році. Було воно величним, майже біблійним гімном на честь чеського вченого, що слов'ян поневолених і роз'єднаних, несвідомих того, що вони на світі, із затраченим почуттям племінного споріднення, це „давнє пожарище“, в якому „тліла-дотлівала іскра братства“, „твердими та смілими руками“ Шафарик зібрав ув одну велику слов'янську сім'ю¹, не поминаючи нікого з-поміж них, та визначаючи кожному племені належне місце.

Збереглося передання, що Шафарик, читаючи Шевченкове „посланіє“, із зворушення плакав. Не диво! Шевченко схилив голову перед великим чехом-слов'янином за те, що він „твердими та смілими руками“ покликав до життя всі слов'янські племена, а між ними й забуте та поневолене українське, визначаючи йому місце в сім'ї вільних слов'янських народів. Шафарик відчував, що Шевченко зрозумів провідну думку, висловлену в його наукових виданнях про Слов'янщину, її минуле й сучасне.

II.

Бистрий ум Шафариків не обмежився на самому призначенні українського племені в слов'янській родині, — він і листувався з українцями: Бодянським, знайомим особисто від 1836 року², Мих. Максимовичем³, познайомився теж у Празі 1839 р. з українським етнографом Платоном Лукашевичем. Не поминув Шафарик також галицьких українців, і листувався з Яковом Головацьким⁴ і Іваном Вагилевичем⁵. Останні два діячі галицького відродження писали до нього свої листи тоді, коли над реформаторами галицького життя та над їх долею налягли грізні хмари, коли австрійська цензура сконфіскувала „Русалку Дністровую“ (1837), а українську мову засудила на смерть. І коли Шафарик, тоді

¹ Пор. д-р Ів. Брик: „Іван Гус“ стр. 125 („Записки Н.Т.Ш.“ т. 119—20).

² Францев: „Korrespondence“, видав 120 листів Бодянського й Шафарика, I, стр. 12—201.

³ Д-р Іван Брик: Матеріяли, стр. 139 — 146. Францев I стр. 430—2.

⁴ Францев: I, стр. 280—90.

⁵ Там же II, стр. 930—45.

вже учений європейської міри, обмінювався з ними думками, обдаровував своїми виданнями, друкував їх праці в „asopis-y českého Museum“ в р.р. 1838-1843, користав з їх літературних помічень і услуг та в'язав їх з ученими в Україні і в Росії, то й цим віддавав він галицьким письменникам велику прислугу.

Що Шафарик цікавився українським народом, про це свідчать також його наукові статті, друковані у „Světotozři“: „Huculové, tatranští horáci“ (1834), „Obžinky“ (1836), „Hry a zabavy Starorusů“ (1836), а в „asopis-y českého Museum“: „O Rusalkach“ (1833), „Přehled národních jmen v jazyku slovanskem“ (1835), „O zemi jmenovane Bojky“ (1837), „Bibliohraficky přehled sbírek slovanských národních písní“, не враховуючи інших студій, де обговорював слов'янські звичаї, обряди, ознаки мови, і не міг поминути українську землю.

Зв'язків з українцями він шукав. Треба пам'ятати, що на слов'янському конгресі дня 2.VI. 1848 р. перед здивованими очима Шафариковими явилися побіч висланників „Головної Ради Руської“, Івана Борисикевича (1815—30.I. 1892), д-ра Григорія Гинилевича (1809—1871) і Олексія Заклинського (29.III. 1819—26.III 1891), ще й gente rutheni, natione poloni, що зголосилися теж, як репрезентанти галицької Руси. Шафарик відчитав обидві повновласті, домагався пояснень, вислухав напад і інсинуації ренегата Яна Добжанського, редактора „Gazet-i Narodow-oj“ проти русинів та речеві промови Борисикевича й Заклинського. У своїй об'єктивності був Шафарик на боці останніх, а з великого клопоту на слов'янському з'їзді вивела господарів чеської землі й конгресу уступчивість руської делегації, що згодилася на мішану, русько-польську комісію ¹.

І слухали галицько-руські висланники гарячу промову Шафарикову на врочистому засіданні конгресу, коли він закликавав слов'ян, щоб самі рішали про свою долю в хвилині, коли революція злучила їх із собою, коли влада штиків і шпигунів покінчена, коли німці, мадяри та італійці кажуть, що ми не гідні повної волі й вищого політичного життя тільки тому, що ми слов'яни. Покажім нашим гнобителям і ворогам душ наших, що ми доросли до волі, а ні, то перейдім скоро до німців, мадярів, італійців, щоб не бути тягаром іншим народам та щоб не перенести нашої ганьби й пониження на наших синів. Або доведім до того, щоб із правдивою гордістю ми могли сказати перед народом: „Я слов'янин, або перестаньмо бути слов'янами! Моральна смерть—найгірша смерть! Без боротьби нема дороги з неволі до волі, — або перемога й вільна народність, або чесна смерть, а по смерті слава! ².

¹ Д-р Іван Брик: „Слов'янський з'їзд у Празі 1848 р. і українська справа“. „Записки“ Н.Т.Ш. т. 129 і скрема відбитка, стр. 187 і д.

² Д-р Ів. Брик: „Слов'янський з'їзд“, „Записки“ т.129.191 стр..

І знову звела доля разом галицьких громадян із великим слов'янином Шафариком восени 1849-го року в Відні, коли він стояв на чолі комісії для укладу слов'янської правничої термінології, коли під його проводом праця йшла жваво вперед. Засідав у цій комісії Яків Головацький, а на братському обіді Юл. Вислобоцький, редактор „Вѣстника“, підносячи тоста на честь цісаря, складав поклін Шафарикові, світочеві слов'янського відродження й проповідникові слов'янської взаємності щирим признанням, що „де його славне ім'я засяє, там тільки великого діла надіятись можна“.

Коли ж до Відня, в часі засідань комісії, приїхали висланники „Головної Ради Руської“ Мих. Куземський (1809—1879) і Євст. Прокопчиц (1806—1856), Шафарик вітав їх „братським слов'янським обідом“. Зійшлися тоді численно члени комісії, а поруч них віденські слов'яни, й поплили широким руслом слов'янські промови та тости. Як. Головацький писав тоді: „Радістю серце наповнювалося, коли світлі мужі різних племен зібралися в одну родину, коли всі говорили на своїх мовах“. Коли учасники обіду заспівали слов'янські пісні, а першество признали нашим шумкам, думкам, чабарашкам та прегарним мелодіям наших пісень, радості Головацького не було краю ¹.

Був це день великого підйому духа, так дуже потрібного народові, що боровся за свої права, а серед боротьби зустрічав перепони. Коли ж Шафарик кріпив галичан на душі, то про це треба згадати з глибокою пошаною і вдячністю.

Все те зберігали галицькі українці у вдячній пам'яті, і коли з Праги дійшла сумна вістка про смерть Павла Йосипа Шафарика, вони відчули, що ховають людину для себе дуже близьку й заслужену, великого слов'янина й ученого, що українському народові забезпечив самостійність, а галичанам указав шлях до нового життя.

Глибока пошана для Шафарика й великий жаль по його смерті виявилися в некролозі, що був рівночасно оцінкою величезних заслуг Шафарикових для слов'янства, а для українців зокрема.

Поміщено цього некролога в „Слові“ за рік 1861. ч. 41, а в ньому читаємо: „Дня 14 (26) юнія с. г. упокоился в Празѣ въ 66. роцѣ житія свого Павло Іосифъ Шафарикъ“.

„Словянщина оплакує нову страту, найдотклившую изъ всѣхъ, якіи въ томъ роцѣ ей случилися! Патріархъ ей исторіи, Великанъ умѣнія, Мужъ европейской славы низступилъ въ могилу на вѣчный отпочинокъ, оставляя 80 миліонамъ словянъ въ наслѣдїи дѣла ума свого, дѣла, положившіи твердое, на правдѣ оперте основаніе къ первоначальной ихъ исторіи, розъяснившіи долговѣчный мракъ ихъ житія

¹ Кореспонденція Як. Головацького 1835—49, стр. 394.

въ старину, розбудившии сознание ихъ въ новомъ словянщины передъ Европою періодъ. „Старожитности словянскіи“ и „Словянскій народописъ“ — то тіи дѣла Шафарика, которми высказалъ онъ ясно цѣлой Словянщинѣ, чѣмъ она была, чѣмъ есть, и чѣмъ еще буде въ Европѣ“.

„Насъ же Русинѣвъ, насъ, задремавшихъ Русь-Галичанъ, пробудилъ онъ по духу старо-русской жизни еще за дней дѣятельности нашего св. п. Маркіяна, а открылъ насъ Европѣ и племенамъ собратнимъ еще въ своей „Исторіи литературы племенъ словянскихъ“, на якихъ выше 20 лѣтъ передъ Стадіономъ. Зъ той поры пройшло выше тридесята лѣтъ, въ насъ заиграло нове житє; съ изъятіемъ найблизшихъ сусѣдъ возрадовались тому явленью, такъ полезному на скрѣпленье силъ словянства — возрадовались и удѣлили намъ свое признание всѣ прочіи племена словянскіи—и тое ихъ признание, ихъ розъясненное о насъ понятіе, яко же и наше власне пробужденіе забезпечаютъ намъ существованіе Руси, яко окремишого самостоятельного народа, въ нынѣшнемъ часѣ и въ будучности“.

„Стѣлько винна наша Русь помершому на сихъ дняхъ Шафарикови! И если не вольно ей — къ сожалѣнію — поминати душу Его — протестанта — на Богослуженіи въ нашей уніатской церквѣ, то хотя въ рускомъ словѣ мы изъ глубины опечаленного сердца возглашаемъ безсмертному духу Его руское Спасибогъ и Вѣчная память!“

В дійсності, якби не те, що Шафарик був евангеликом, у церкві поминали б його так само, а може ще й сердечніш, як у дні 26.І 1861 р. пок. В'ячеслава Ганку. І стали б тоді до Богослуження крилошани й нижче духовенство та була б церква заповнена вірними, а біля тетраподу, як при поминках Ганки, стали б 12 студентів університету, із синьо-жовтими лентами на грудях. І були б блиснули в очах сльози й понеслись би по церкві зідхання не тільки з жалю за великою людиною, але теж із побажання, щоб і „руська мати много таких синов родила“ (Слово 1861. ч. 2).

Окрім некрологу подала редакція „Слова“ ще зокрема короткий життєпис Шафариків, а від себе завважила, що в р. 1848 був він на слов'янському конгресі другим головою та що виголосив тоді дуже рішучу та живу промову за переобразування Австрії на основі рівноправности народів. Його головна думка була—прямувати до того, щоб Австрія, що нараховувала серед 30 мільйонів різноплеменного люду 16 мільйонів слов'ян, стала державою передусім слов'янською. Тільки в відкиненні гегемонії німецької або мадярської, а в признанні цілком рівних прав слов'янам, бачив він спасення Австрії. В наслідок неприхильних для слов'ян політичних обставин, що витворилися в р. 1848, відсунувся він від

політичних справ, а жив тільки для науки, як археолог і слов'янський філолог. Напруженням при умовій праці, писало „Слово“, розстроїлося його здоров'я в р. 1860, і з тієї пори він був недужий аж до останнього дня свого життя“ („Слово“ 1861. ч. 42).

Коли ж у Відні поминали Шафарика в євангелицькій церкві, взяли в поминках участь галицькі діячі, а віденський урядовий „Вѣстникъ“ подав коротку згадку про смерть великих мужів: Кавура, Горчакова, султана Абдул-Меджича, Лелевеля, Шафарика, Кравса (ч. 63), а про самі поминки написав ширшу згадку, що її на цьому місці повторяємо без зміни: „Дня 9 липца отбылося въ здѣшной евангелической церкви поминальное Богослуженіе за душу оусопшого раба Іосифа Павла Шафарика, мужа въ цѣлѣмъ славянскѣмъ мірѣ ученостью и человѣколюбіемъ прославленного. Обрядъ протестантскій есть дуже звичайный; онъ не свѣтитсѣ ни золотыми, ни серебряными ризами; предъ олтаремъ стоялъ простый катафалкъ, обокъ него двѣ таблицѣ съ надписью имени и достоинства покойника кириловскими и латинскими буквами. Возлѣ катафалка изъ каждой стороны по 12. молодцѣвъ въ народнѣмъ одѣннѣ съ горячими свѣчами въ рукахъ. Церковь быткомъ наполнена Славянами, въ Вѣдні перебувающими; въ первыхъ лавкахъ депутованнѣ, за ними члены академіи наукъ и многіи инніи высокодостойники, за ними вся молодежь; на галереи два крылосы, т. е. чешскій и російскій. Суперинтендентъ проф. Кузманий священнодѣйствовалъ, а ему въ отвѣтъ пропѣли хоры нѣсколько жалобныхъ чешскихъ пѣсень, а по греч. обряду: Святый Боже! Вѣчная память! и Съ святыми упокой. Потѣмъ выступилъ г. Кузьманий и промовилъ такъ торжественно и умирительно, що всѣ слышатели тронуті были до слезъ. Рѣчь говорена была чешскимъ языкомъ, но полнымъ, благозвучнымъ словацкимъ выговоромъ. Витія, вспомянувши о недавно помершихъ славянскихъ оученыхъ, описалъ въ общихъ чертахъ жизнь покойного Шафарика; якъ онъ, родившися въ маленькѣмъ словацкѣмъ селѣ (Кобеляровѣ) изъ родителя протестантского проповѣдника, стался истиннымъ славянскимъ учителемъ и пророкомъ, обнявшимъ оумомъ и сердцемъ своимъ всѣ бывшіи и живучіи славянскіи племена, розсѣвающимъ правды свѣтло межи 70 милліоновый народъ. Покойникъ не зналъ роздора и ненависти племенной, онъ зарѣвно служилъ православнымъ сербамъ въ Новѣмъ Садѣ яко діректоръ гимназій, якоже и своимъ единовѣрцамъ въ Оугорщинѣ, или католикамъ въ Празѣ, не оубѣгаючися за богатствами и достоинствами, не зважаючи на ворогѣвъ и противникѣвъ, ишолъ онъ своимъ путемъ, путемъ правды и вѣры, и истинного страха Божія. Шафарикъ правдо- и человѣколюбіемъ своимъ стался оучителемъ славянского на-

рода, и показаль ему дорогу правды и страха Божія. Вспомянулъ г. Кузманій также и о нынѣшнихъ смутныхъ обстоятельствахъ, гдѣ такъ много являеся перекинчикѡвъ ренегатѡвъ, цурающихся своего матерного языка и народа! и сказалъ, що неправедники сіи не возимутьъ благословенія Божія, ибо путь ихъ есть ложъ и зависть. — Послѣ проповѣди прочитано еще нѣсколько ектеній съ отвѣтствующимъ пѣніемъ обохъ крылосѡвъ славянскихъ и закінчено трогательною пѣснею Вѣчная память! — которую отспѣваль хоръ російскои посольскои каплицѣ“ („Вѣстникъ“ 1861. ч. 67).

Оцінюючи значення Шафарика для нас, українців, не можемо теж забувати, що з поч. ХІХ-го віку на чеській землі зацвіло слов'янофільство. Його підтримав і зміцнив своїми науковими дослідями, своїм могутнім словом Павло Йосип Шафарик. І зберіг за собою це слов'янофільство чеський народ по нинішній день. А коли на двох частинах нашої землі на університетських катедрах замовкло було українське слово, чеський народ оснував для двигнення нашої культури три високі школи в Празі й Подєбрадах із повними академічними правами, а в чеському університеті—катедру української мови й письменства. Не замикано теж нашої молоді вступу до чеських високих шкіл, звідкіля вийшли сотні студентів із багатим знанням на всіх областях культури й мистецтва. Допомогли також чехи українцям матеріальними засобами в численних українських наукових виданнях.

І коли тепер почалося 75-ліття від дня смерті Шафарика, нехай ці слова будуть пригадкою, що за рік маємо стати поруч інших народів із науковими дослідями про чеського „Єзекиїля, світоча правди і волі“, що „перелічив до одного слов'ян“, а в їхню душу влив віру в перемогу, а в серцях чехів зміцнив і удержав слов'янофільство так сильно й могутньо, що в цьому напрямі вони сьогодні перші поміж слов'янами.

Львів, дня 26.VI. 1935 р. Проф. Д-р Кирило Студинський.

БІБЛІОТЕКА «НАШОЇ КУЛЬТУРИ»

ВИПУСТИЛА ТАКІ ВИДАННЯ:

1. Парастас або Велика Панахида за в Бозі спочилих. З благословення Митрополита Діонісія, переклав професор Іван Огієнко. Кирилівськими черенками, з наголосами. 1935 р., 60 ст. Ціна 1 зл.

2. Проф. Д-р К. Студинський: Павло Йосип Шафарик і українці. До історії українсько-чеських зв'язків. 1935 р., 14 ст. Ціна 30 гр.

3. М-р В. Барагура: Суть і завдання літературної критики. I: Літературна критика, II: Наукова критика, III: Сучасний стан української критики. 1935 р., 16 ст. Ціна 50 гр.

Набувати ці видання можна по всіх українських книгарнях або від Адміністрації „Нашої Культури“: Warszawa 4, ul. Stalowa 25 m. 10.

Науково-літературний місячник „Наша Культура“ виходить чотириаркушевими книжками. Головний Редактор і Видавець Проф. Д-р Іван Огієнко. Передплата в краю: 10 зл. річно, 5 зл. піврічно, 2.50 зл. чвертьрічно; в Європі 12 зл., поза Європою 3 дол. річно. Адреса Редакції: Warszawa 4, ul. Stalowa 25 m. 10. Контото чекове П. К. О. № 5880. На розрахункових переказах (синіх) дописувати: Warszawa 4, „Nasza Kultura“, kartoteka 15.

ВСІ НАВЧАЙМОСЯ СВОЄЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ!

Хто хоче навчитися доброї української літературної мови,
ТОЙ МУСИТЬ ПЕРЕДПЛАТИТИ НА 1936 РІК

Науково-популярний місячник „РІДНА МОВА“

присвячений всебічному вивченню УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.—Головний Редактор і Видавець Проф. ІВАН ОГІЄНКО. ПЕРЕДПЛАТА: 6 зл. річно, 3 зл. піврічно, 1.60 чвертьрічно. За границею: в Європі 8 зл., поза Європою 2 амер. долляри. Зразкове число 50 гр. Контото чекове П. К. О. число 27110.

Адреса Редакції й Адміністрації: Warszawa 4, ul. Stalowa 25 m. 10. В журналі друкується „Початкова Граматика української літературної мови“, приступна для широкого громадянства.

ДЛЯ ОДНОГО НАРОДУ — ОДНА ЛІТЕРАТУРНА МОВА!

1 6 GRUD 1935

